

CASE STUDIE

WATERSIGNALERINGSKAART ALS AFWEGINGSINSTRUMENT BIJ RUIMTELIJKE KEUZES

Edwin Wieman, Susan Dingarten, Daniëlle Gijzen, Marion Greidanus, Patrick De Rooij*

■ Het water- en bodemsysteem als basis voor de verstedelijking. Dat is één van de vijf ontwikkelingsprincipes die de Brabantse partners zijn overeengekomen. De huidige staat van ons water- en bodemsysteem en de gevolgen van klimaatverandering onderstrepen de noodzaak. Niet voor niets stellen de partners ‘Klimaatbestendige verstedelijking’ en ‘Kwaliteit van leven’ als kernwaarden centraal.

Ons water- en bodemsysteem is decennialang kunstmatig aangepast en geoptimaliseerd voor de gewenste bedrijvigheid (landbouw, verstedelijking etc.): ‘peil volgt functie’. De keerzijde hiervan wordt echter steeds duidelijker. Denk hierbij aan bodemdaling met funderingsschade tot gevolg en verdroging van natuurgebieden met verlies aan biodiversiteit en achteruitgang van de vitaliteit van boomsoorten als de inlandse eik. Door klimaatverandering worden we steeds vaker en nadrukkelijker geconfronteerd met deze keerzijde. De gevolgen van langdurige perioden van droogte en extreme regenval laten zien dat de grenzen aan de maakbaarheid van het water- en bodemsysteem zijn bereikt.

Met de kamerbrief van 25 november 2022 is Water en Bodem Sturend voor ruimtelijke ontwikkelingen als een belangrijk en logisch uitgangspunt gemarkeerd. Maar er ligt een grote vraag naar ruimte en grondposities zijn veelal (ook) sterk sturend. Om hier handen en voeten aan te geven is door Studio Bereikbaar een watersignaleringskaart ontwikkeld als een soort ‘stoplicht’ bij uitleg van steden en dorpen. Eventuele uitbreidingslocaties worden langs de watersignaleringskaart gelegd en krijgen de aanduiding rood, oranje of groen vanuit het watersysteem. De opzet is heel eenvoudig, maar helpend om invulling te geven aan water en bodem sturend bij integrale afwegingen rond stedelijke ontwikkeling, zoals blijkt uit onze eerste ervaringen met de kaart. De kaart geeft een winstwaarschuwing vooraf, vandaar de benaming watersignaleringskaart. De komende periode

wordt ook een signaleringskaart voor de bodem i.r.t. verstedelijking opgesteld.

In dit artikel gaan we in op deze watersignaleringskaart, onze ervaringen met het eerste gebruik (‘botsproeven’) en het vervolg.

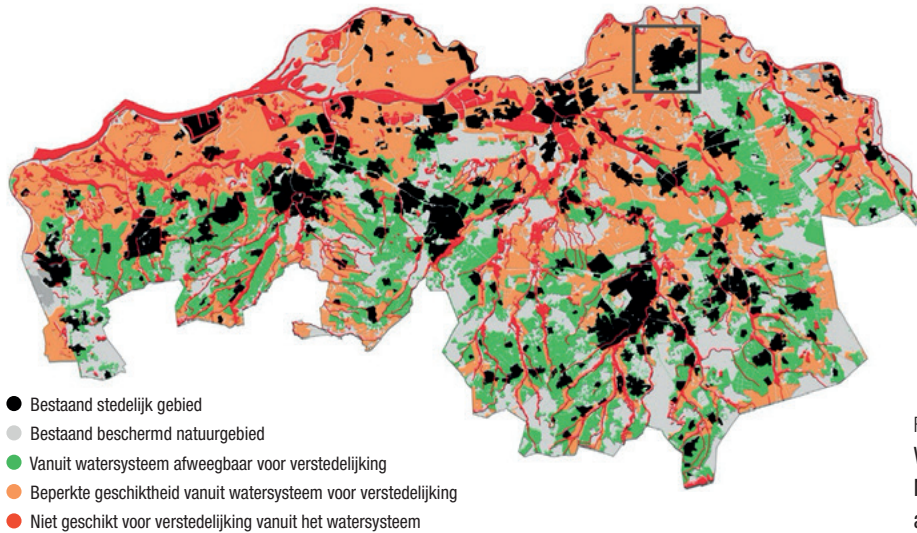
Verstedelijkingsopgave Noord-Brabant

De provincie Noord-Brabant heeft een flinke verstedelijkingsopgave. De uitdaging is om in de komende periode voldoende woningen en bedrijvenlocaties te realiseren die passen bij de behoefte van de Brabanders en onze economie. In Brabant moeten er tot en met 2030 meer dan 130.000 woningen bij worden gebouwd. Provincie, Rijk, de waterschappen en de vier stedelijke regio’s van Brabant hebben samen deze verstedelijkingsopgave uitgewerkt in een verstedelijkingsstrategie en een ontwikkelperspectief met eerste uitvoeringsafspraken voor stedelijk Brabant 2040.

Woningbouw vindt zoveel mogelijk plaats op beschikbare plekken binnen de steden, dorpen en kernen. Soms hebben gemeenten de wens om op uitleglocaties te bouwen. Belangrijk daarbij is dat zoveel mogelijk kwaliteit aan de omgeving wordt toegevoegd en rekening wordt gehouden met klimaatverandering.

Een deel van de verstedelijkingsopgave wordt ingevuld door nieuwe uitleglocaties. Bij de keuze voor een nieuwe locatie is het belangrijk dat het water- en bodemsysteem goed in de afweging wordt meegenomen.

* **Edwin Wieman** (provincie Noord-Brabant), **Susan Dingarten** (Waterschap Aa en Maas), **Daniëlle Gijzen** (Gemeente Oss), **Marion Greidanus** (provincie Noord-Brabant) en **Patrick De Rooij** (Waterschap Brabantse Delta).

Figuur 1:
Watersignaleringskaart
Noord-Brabant ten behoeve van
afweging verstedelijkingslocaties.

Daarbij gaat het om de volgende twee punten:

- risico's die het water- en bodemsysteem in een veranderend klimaat met zich meebrengen;
- zoveel mogelijk herstel van het natuurlijk functioneren van het water- en bodemsysteem.

Dat betekent alleen verstedelijking op die locaties waar dit toelaatbaar is vanuit het water- en bodemsysteem. Dus geen nieuwbouwlocaties in overstromingsgevoelige gebieden in lage polders en natte gebieden langs de grote rivieren en in de beekdalen en ook niet in grondwaterbeschermingszones bij waterwingebieden.

Ook op hoger gelegen zandgronden speelt een forse opgave met betrekking tot het (grond)watersysteem.¹

Watersignaleringskaart

De watersignaleringskaart helpt in het gesprek over de geschiktheid van uitleglocaties voor wonen en werken in relatie tot een duurzaam watersysteem. Het is geen toets- of verordeningsskaart. Het brengt de mogelijke geschiktheid van een gebied voor verstedelijking in beeld. Met de watersignaleringskaart in de hand wordt sneller duidelijk wat mogelijke risicofactoren vanuit het watersysteem zijn en waar rekening mee moet worden gehouden. Zo kan vertraging in de planvorming worden voorkomen en afwegingen worden gemaakt voor een toekomstbestendige locatiekeuze en ontwerp.

De watersignaleringskaart brengt de geschiktheid van een gebied voor stedelijke uitleg in relatie tot een klimaatbestendig en waterrobuust systeem op hoofdlijnen in beeld. De kaart is opgebouwd uit drie indicatoren/ kaartlagen:

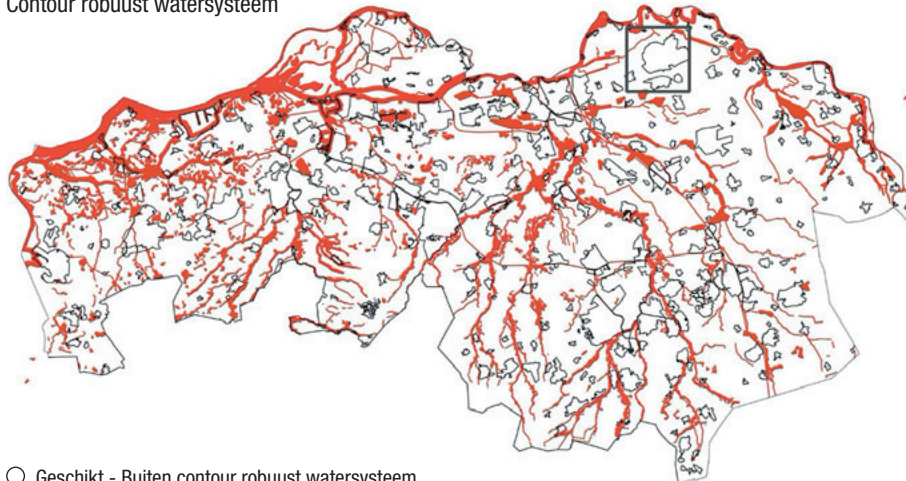
- Waterveiligheid;
- Wateroverlast;
- Ruimte voor robuust watersysteem (waterberging en waterbergingsgebieden).

Op de bestaande steden, dorpen, kernen en bedrijventerreinen en op beschermde natuurgebieden (respectievelijk in zwart en grijs aangeduid) is de watersignaleringskaart niet van toepassing. De beschermde natuurgebieden zijn op basis van de (interim) omgevingsverordening al uitgesloten van nieuwbouw. Voor afwegingen binnen bestaande dorpen en kernen zijn andere tools beschikbaar, waaronder een ambitieladder uit dezelfde Verstedelijkingsstrategie en de landelijke Maatlat voor een groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving.

De kaart kent drie kleuren:

- **Groen** zijn de gebieden die vanuit het watersysteem bezien en met klimaatverandering in acht genomen, afweegbaar zijn voor nieuwe stedelijke woon- en werkmilieus. Aan water gerelateerde risico's zijn hier relatief beperkt en toekomstige kosten voor maatregelen overzichtelijk. Uiteraard vraagt ieder ontwerp specifieke ingrepen voor de waterhuishouding en klimaatadaptatie (waterberging bij extreme buien, infiltratie hemelwater, circulaire huishoudwatersystemen etc.).
- **Oranje** zijn de gebieden die vanuit het watersysteem, met klimaatverandering in acht genomen, beperkt geschikt zijn voor nieuwe stedelijke woon- en werkmilieus. De grotere stedelijke ontwikkelingen vragen een goede integrale afweging op regionaal niveau: zijn er binnen de regio alternatieve locaties die geschikter zijn? In de oranje gebieden zijn grotere investeringen nodig om duurzame verstedelijking technisch en ruimtelijk mogelijk te maken. Deze meerkosten moeten in een vroeg stadium in kaart worden gebracht want de haalbaarheid van klimaatbestendig en veilig bouwen in oranje gebied kan kostbaar zijn.
- **Rood** zijn de gebieden die vanuit het watersysteem, en met klimaatverandering in acht genomen, ongeschikt

Contour robuust watersysteem

- Geschikt - Buiten contour robuust watersysteem
- In principe ongeschikt - Binnen robuust watersysteem

zijn voor nieuwe duurzame stedelijke woon- en werkmilieus. Deze gebieden zijn zeer kwetsbaar, onveilig en/of niet gewenst als uitleglocatie vanuit het streven naar een klimaatbestendig en waterrobuust systeem met voldoende ruimte voor water nu en in de toekomst. Deze gebieden hebben vaak al een functie in het vrijwaren van bestaand stedelijk gebied van wateroverlast en zijn grotendeels al beschermd via de provinciale omgevingsverordening (nl. de reserveringsgebieden waterberging, de waterbergingsgebieden, de beekdalen (ecologische verbindingzones en beekherstel) en de primaire dijken met hun beschermingszones.

Bevindingen op basis van botsproeven

Om de toepasbaarheid van de watersignaleringskaart te toetsen zijn in de eerste helft van 2023 een viertal botsproeven uitgevoerd aan de hand van concrete uitleglocaties. De uitleglocaties (Helmond, Hilvarenbeek, Moerdijk, Oss) zijn zo gekozen dat de diversiteit van het Brabantse landschap en de specifieke problematiek voldoende terugkomt. In bijgaand tekstkader worden ingegaan op de botsproef Amsteleind (Oss).

Sterke tool voor bewustwording en vroegtijdige agendering 'water(systeem)'

Op basis van de botsproeven constateren we dat de kaart doet wat het moet doen. De watersignaleringskaart is een sterke tool voor het agenderen van Water en Bodem Sturend en het (regionale) gesprek over waar veilig en betrouwbaar gebouwd kan worden. De kaart zorgt voor een duidelijke winstwaarschuwing vooraf: 'Waar heb je de wind mee en waar heb je de wind tegen?' Hierdoor kan vroegtijdig worden geanticipeerd op knelpunten en onderzoeksvragen in de besluitvorming rond

Figuur 2.

Eén van de onderliggende kaartlagen. In dit geval de geschiktheid als ontwikkellocatie ten aanzien van ruimte voor een robuust watersysteem.

locatiekeuze en ontwerpgegevens. De bewustwording dat het ook niet vanzelfsprekend is dat een uitleglocatie gerealiseerd gaat worden, zorgt er voor dat 'water' een stevige positie krijgt aan tafel, met ruimte om al in de beginfase van de besluitvorming 'mee te denken.

In de praktijk zal dit betekenen dat de tool gebruikt wordt in het overleg tussen gemeenten, waterschappen en provincie over omgevingsvisies en -plannen en regionale afspraken over verstedelijking. In tweede instantie in het overleg over stedelijke uitlegplannen tussen gemeenten en initiatiefnemers/projectontwikkelaars.

De kracht van de kaart zit mede in de eenvoud ervan. Het systeem van drie kleuren en een plaatje helpt sterk bij het creëren van bewustzijn en urgentie. Het is dan ook met name bedoeld voor professionals in het werkveld van de ruimtelijke ordening en verstedelijking die minder zijn ingewijd in het (veelal technische) waterdomein, zoals bestuurders, programmamanagers en projectleiders RO. De onderliggende kaarten, de indicatoren, zijn bedoeld voor wateradviseurs als startpunt voor verder onderzoek of onderbouwing.

Doorontwikkelen watersignaleringskaart

De watersignaleringskaart is in korte tijd grofmazig geschetst op basis van een beperkt aantal indicatoren. Voor de Verstedelijkingsstrategie Brabant 2040 en het schaalniveau van Brabant en de vier stedelijke regio's was dit voldoende. Maar bij een doorvertaling naar het schaalniveau van een uitleglocatie is een grotere mate van detail nodig. Dit vraagt om een goede en gebruiksvriendelijke ontsluiting van de onderliggende data.

Vooralsnog is een beperkt aantal indicatoren opgenomen. De doorontwikkeling van de

Figuur 3.
Luchtfoto westkant van Oss
waar de nieuwbouw is gepland.

BOTSPROEF AMSTELEIND, OSS

Eén van de botsproeven die is uitgevoerd betreft een beoogde uitleglocatie in de gemeente Oss. De gemeente Oss is voornemens om, naast zo'n 5.000 woningen binnen bestaand bebouwd gebied, een wijk met 3.000 woningen en voorzieningen aan de westzijde van haar stad te realiseren.

Er waren verschillende aanleidingen voor deze 'botsproef', maar één

van de belangrijkste was de watersignaleringskaart. Naar aanleiding van interbestuurlijk overleg tussen provincie, waterschap en gemeente over deze ontwikkeling, kwamen we tot de conclusie dat de structuurvisie die eind 2022 was opgesteld, niet meer paste bij de beleidsuitgangspunten die Rijk, provincie en waterschap inmiddels hebben omarmd: Water en Bodem Sturend bij ruimtelijke ontwikkeling. Dat betekende opnieuw schetsen, maar dan wel met de juiste uitgangspunten. Voor die uitgangspunten hadden we aanvullende informatie nodig. In verschillende ambtelijke bijeenkomsten, waarbij vooral beleidsadviseurs en inhoudelijk deskundigen van de betrokken partijen aanwezig waren, hebben we heel precies de hete hangijzers kunnen identificeren. En op die punten is aanvullend onderzoek uitgevoerd om tot de juiste uitgangspunten voor de ontwikkeling te komen.

Het gebied Amsteleind, Oss is op de signaleringskaart aangeduid met de kleur oranje en daarmee aangemerkt als 'Afweegbaar: beperkt geschikt voor verstedelijking vanuit het watersysteem'. Bebouwing is daarmee niet op voorhand uitgesloten. Wel was een verdiepingsslag noodzakelijk om te onderzoeken wat de beperkingen in het gebied zijn en of het mogelijk is om met bepaalde randvoorwaarden (zoals betaalbaarheid, toekomstbestendigheid, niet afwentelen) het gebied toch op een verantwoorde manier te kunnen ontwikkelen. Deze verdiepingsslag is vervolgens op elk van de drie indicatoren uitgevoerd. Hieruit kwam naar voren dat de locatie op twee indicatoren minder goed scoort: waterveiligheid en wateroverlast. Daarom is in een vervolgstap verder ingezoomd op deze criteria en is een eerste uitwerking gemaakt van een mogelijke stedelijke ontwikkeling. Aanvullend op de indicator wateroverlast – vooral gericht op grondwateroverlast – is ook onderzocht of het ontwerp klimaatbestendig is wat extreme buien betreft.

watersignaleringskaart naar een volgende versie richt zich op uitbreiding met nieuwe indicatoren. Denk hierbij aan reserveringen voor toekomstige dijkversterkingen en rivierverruimingen in het kader van waterveiligheid vanuit het hoofdwatersysteem.

Door het beschikbaar komen van nieuwe informatie is het noodzakelijk de watersignaleringskaart periodiek te actualiseren. Voorbeelden hiervan zijn de nieuwe ronde klimaatstresstesten in het kader van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie en de bovenregionale klimaatstresstesten uit de aanbeveling van de Beleidstafel wateroverlast en hoogwater (2022) die in 2024/2025 starten.

De watersignaleringskaart helpt zowel in het gesprek over de locatiekeuze, als de inrichtings-/ontwerppoging van een stedelijke uitleglocatie. Aan water gerelateerde risico's, waaronder overstromingen en grondwateroverlast, kunnen worden beperkt door de ruimtelijke inrichting van de locatie. Ook het benutten van de mogelijkheden voor herstel van het natuurlijk functioneren van het water- en bodemsysteem betekent iets voor de ontwerppoging. Concreet gaat het dan onder meer om het zoveel mogelijk infiltreren van hemelwater in de bodem en ondergrond, het beperken van grondwateronttrekkingen en wegzijging van het grondwater in de ruime omgeving van een locatie, het beperken van het gebruik van water van drinkwaterkwaliteit voor laagwaardige toepassingen en inzetten op circulair watergebruik.

Begin dit jaar is de landelijke Maatlat voor een groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving beschikbaar gekomen. De maatlat beschrijft doelen en prestatie-eisen en geeft richtlijnen voor de thema's wateroverlast, droogte, hitte, biodiversiteit, bodemdaling en gevolgbeperkingen overstromingen.

De watersignaleringskaart en de maatlat vullen elkaar goed aan. De uitdaging hierbij is om met elkaar - provincie, gemeente, waterschappen, marktpartijen- in gesprek te gaan (en blijven) over wat dit betekent voor een ruimtelijke visie of plan. Zowel over de locatiekeuze (hier wel, hier niet), de (financiële) haalbaarheid als over de inpassing (ruimtelijke reservering, inrichting, ophoging, verkaveling). Waarbij vervolgens de kansen worden benut die het bodem- en watersysteem en de gewenste maatregelen bieden bij het bouwen aan een kwalitatief hoogwaardige en klimaatbestendige leefomgeving. Daarbij zijn nodig de juiste mensen en wil, vanuit het waterdomein, de ruimtelijke planvorming, grondexploitatie, openbare ruimte etc.

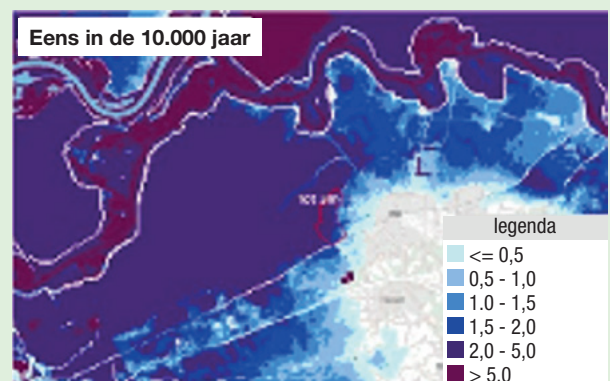
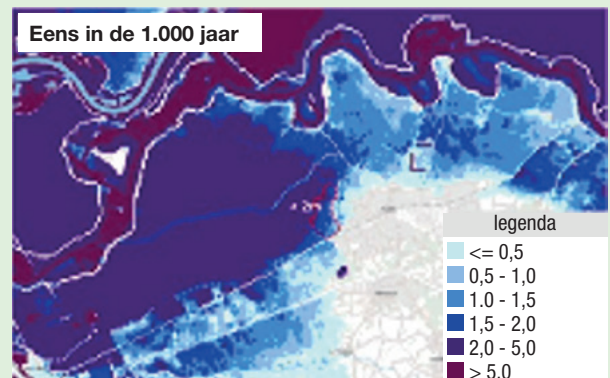
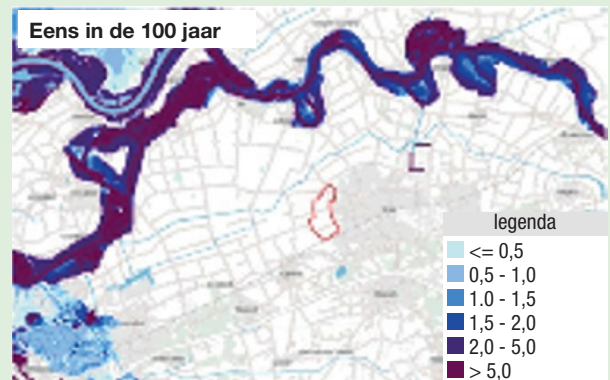
Ruimtelijk-juridisch borgen

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet wordt de Watertoets vervangen door het begrip 'weging van het waterbelang'. Waar je echter bij de Watertoets vertrekt vanuit een concreet planvoornemen en het liefst zo vroeg mogelijk, begint de watersignaleringskaart al in de fase die daaraan vooraf gaat, namelijk de beoordeling van de woningbouwbehoefte en plannen op regionale schaal. En in plaats van ex ante/ ex post (een moment), zou de weging van het waterbelang een doorlopend - en verplicht te doorlopen – proces vanaf het allereerste begin van de planvorming moeten zijn. Provincie en waterschappen bespreken de komende tijd met hun partners op welke wijze het gebruik van de watersignaleringskaart, mede in het licht van de inwerkingtreding van de Omgevingswet, verder kan worden geborgd. Met deze borging geven partijen daadwerkelijk inhoud aan water en bodem sturend!

1 De provincie werkt met 12 Brabantse partners intensief samen om de grondwatervoorraad in Brabant te verbeteren. Het doel van deze samenwerking is om meer water vast te houden, minder grondwater te gebruiken en bij droogte of wateroverlast sneller te kunnen reageren om schade en overlast te beperken. De afspraken die zijn gemaakt, staan in het [Grondwaterconvenant 2021-2027](#) dat op 15 december 2021 is ondertekend.

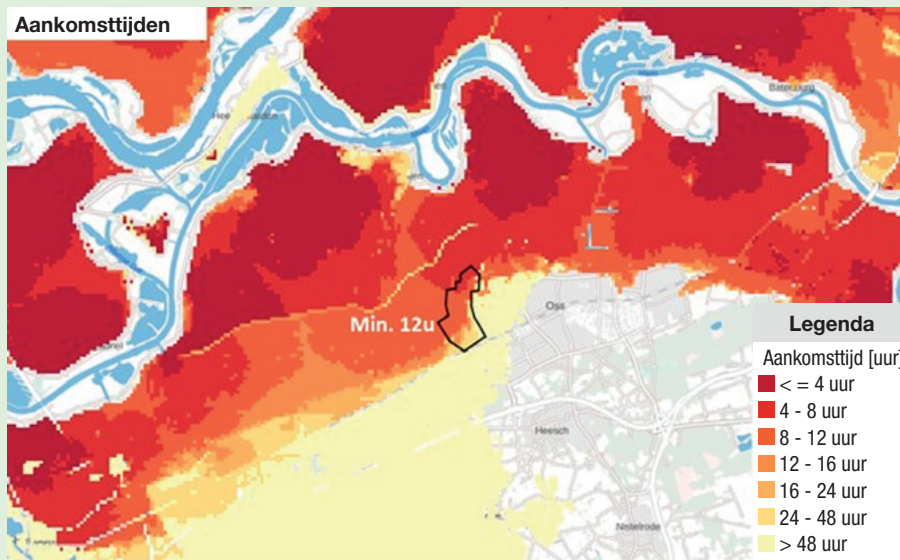
Waterveiligheid

De locatie ligt in een overstromingsgevoelig gebied. Het risico op overstromingen vanuit de Maas is echter klein tot zeer klein (een keer per 1000-10.000 jaar) en door de lange aankomsttijden van het water en direct naast de beoogde locatie hoger gelegen gebied (het huidige stedelijk gebied van Oss) is het risico verwaarloosbaar. Om risico's nog verder te minimaliseren kan bij het ontwerp rekening worden gehouden met de locatiekeuze van vitale en kwetsbare functies (energie, communicatie etc.).

Figuur 4. Overstromingsbeelden bij verschillende herhalingsstijden (bron: LWO/ Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR), 2021. Het rode kader geeft de ontwikkellocatie aan.

Figuur 5. Maximale aankomsttijdenkaart. De kaart geeft aan hoe lang het duurt voordat er water er is bij een overstroming (bron: LIWO/ Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR), 2021). Het zwarte kader geeft de ontwikkellocatie aan.

Wateroverlast grondwater

De locatie ligt in een gebied waar in de huidige situatie of, bij herstel van het natuurlijk functioneren van het bodem- en watersysteem, in de toekomst mogelijk sprake is van kwel en hoge grondwaterstanden. Bij een hoge grondwaterstand is er meer risico op grondwateroverlast en is het moeilijker om hemelwater te infiltreren naar de bodem en ondergrond. Vanuit het oogpunt van verdroging is het de wens om het grondwater hoog te houden. Ook mag de ontwikkeling niet leiden tot drainage elders in de omgeving.

Uit boringen komt naar voren dat er geen ondoorlatende lagen in de bodem aanwezig zijn op minder dan 20 meter diepte. Het risico op het doorboren van een ondoorlatende laag met het gevolg dat grondwater wegzijgt, wat kan leiden tot verdroging verder bovenstrooms, is klein. Kwel aan de oppervlakte leek dan ook niet aan de orde. Wel is nader onderzoek gedaan naar mogelijke breuklijnen in de ondergrond, vanwege de ligging van locatie in de buurt van de zogenaamde Peelrandbreuk, en het voorkomen van kwel wat hiermee samenhangt. Uit kaartmateriaal en een speciaal hiervoor georganiseerde velddag kwamen echter ook geen indicaties dat hiervan sprake is. Althans niet in het zuidelijke deel van het zoekgebied dat gedurende de botsproef steeds aantrekkelijker werd t.o.v. het noordelijke deel.

Vanwege de overgang van de bestaande hoger gelegen bebouwing van Oss naar de lageregelegen polder is wel meer inzicht in het verloop van de ondiepe grondwaterstanden gewenst. Met aanvullende peilbuizen kan dit beter in kaart worden gebracht en gemonitord.

In een eerste conceptontwerp is ervan uitgegaan dat de wijk op één hoogte wordt aangelegd, waardoor een deel van het gebied, aan de oostkant op de grens van het hoger gelegen huidige

stedelijk gebied van Oss en de diepere polder, zou moeten worden afgegraven. Het afgraven van dit deel is niet wenselijk, omdat dit een negatief effect heeft op de grondwaterstand. De grondwaterstand wordt hierdoor namelijk naar beneden getrokken en heeft daarmee een drainerend effect. De kans op verdroging in de hogere delen van Oss en de Maashorst en de kans op grondwateroverlast in de polder nemen dan toe.

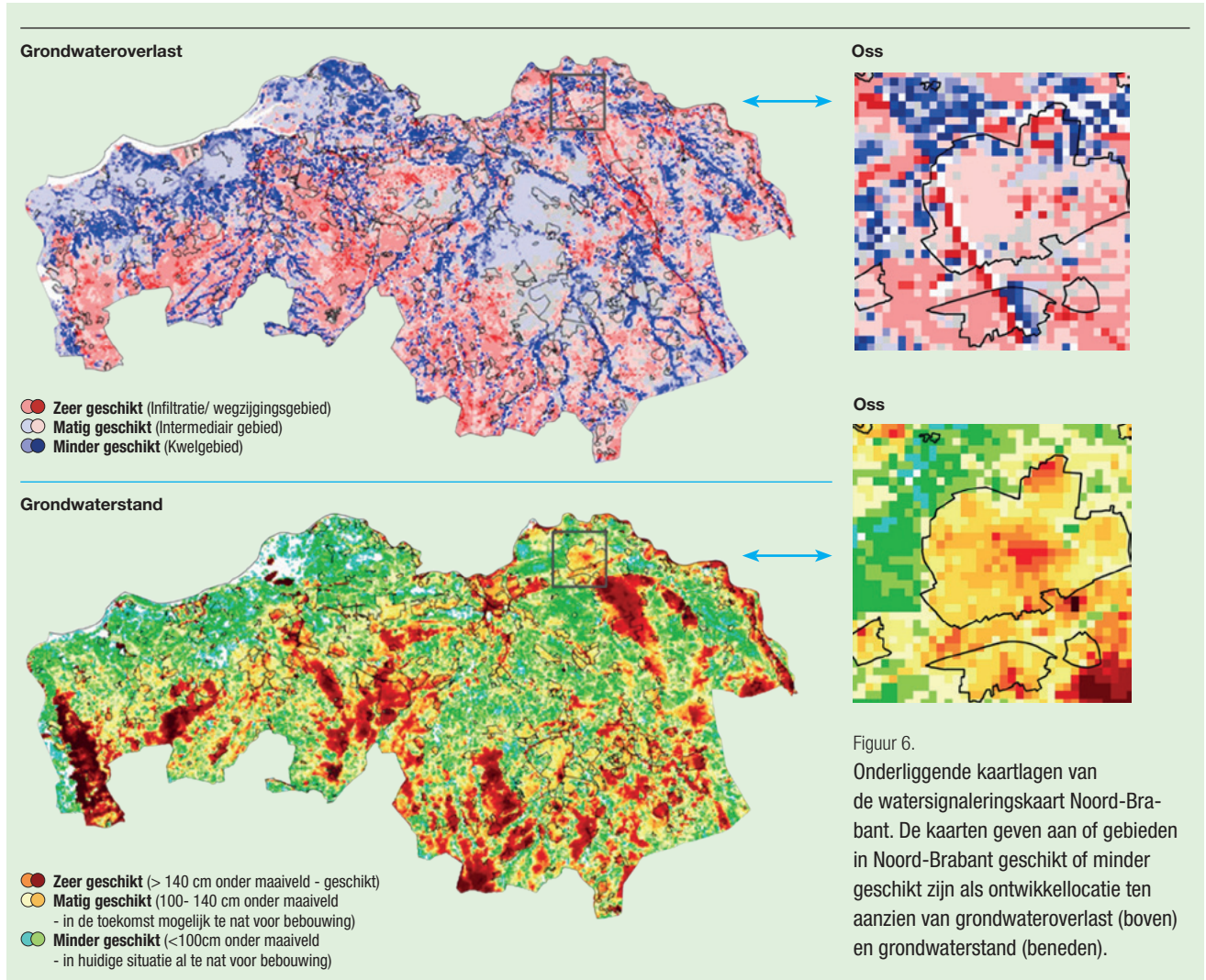
Daarom is geadviseerd om zo min mogelijk af te graven en een waterpartij aan de oostkant in een definitief ontwerp meer naar de lageregelegen westkant te verplaatsen. Hiermee wordt de kans op grondwateroverlast sterk verminderd t.o.v. het eerste ontwerp van het gebied.

Met het verplaatsen van het oppervlaktewater naar het westen gaat er geen bergingscapaciteit verloren. Door de nieuw gecreëerde waterpartijen niet te koppelen aan het polderwatersysteem wordt bij een stijgend waterpeil geen extra (grond)water afgevoerd vanuit het gebied en blijft het drainerend effect beperkt. Het is wel mogelijk om ondiepe wadi's aan te leggen in het hoger gelegen gebied.

Wateroverlast door extreme buien

De locatie en de eerste concept-inrichtingsplannen zijn doorgerekend op twee extreme neerslagsituaties: een bui van 70 mm in een uur met een herhalingstijd van 100 jaar (T=100) en een bui van 90 mm in een uur met een herhalingstijd van 250 jaar (T=250). De (hydrodynamische) berekeningen laten zien dat extreme buien (T100 en T250) in de wijk, door het vele groen en de ruimte voor waterberging, opgevangen en geborgen kunnen worden, zonder dat er overlast ontstaat. Er vindt daarbij ook geen afwenteling plaats naar de naast liggende polder.

Deze inzichten hebben ertoe geleid dat ontwikkeling van de locatie niet meer voor de hele westelijke schil van Oss is voorzien,

Figuur 6. Onderliggende kaartlagen van de watersignaleringskaart Noord-Brabant. De kaarten geven aan of gebieden in Noord-Brabant geschikt of minder geschikt zijn als ontwikkellocatie ten aanzien van grondwateroverlast (boven) en grondwaterstand (beneden).

maar wordt geconcentreerd het zuidelijke deel van het gebied tussen de spoorlijn en de Brandstraat. Met deze keuze:

- wordt er minder bodem afgedekt en de ruimte intensiever benut;
- is het vanuit waterveiligheid alleen het hoogst liggende deel waar wordt gebouwd;
- wordt alleen gebouwd in het deel met een relatief hoger maaiveld en dus relatief lagere grondwaterstanden.

Er kan worden ontwikkeld zonder afbreuk te doen aan het waterbergend vermogen bij piekbuien. En zonder drainerend effect op de omgeving te creëren. Bovendien past deze afweging bij andere overwegingen, zoals de nabijheid van het spoor en station Oss-West en de mobiliteit/ontsluiting. Een mooi voorbeeld van hoe water en bodem één van de bouwstenen is in een ruimtelijke keuze.

We kunnen dan ook concluderen dat het toepassen van de signaleringskaart en de botsproef in Oss hebben geleid tot zeer relevante inzichten in de risico's en opgaven vanuit het

watersysteem en hoe hier met de inrichting van de locatie rekening mee gehouden kan worden.

Het scheiden van gebiedspecifieke feiten van aannames was daarbij wel een uitdaging. Een tweede en grotere uitdaging was dat het afwegen van die feiten bijna gelijktijdig ook gebeurt. En dat is altijd subjectief: wanneer is iets acceptabel? Welke risico's zijn we bereid te nemen en welke niet? Als voorbeeld waterveiligheid: objectieve feiten over overstromingskansen, waterdiepte en aankomsttijden maken dat je gezamenlijk tot de subjectieve conclusie komt dat dit een belangrijk thema is, maar geen 'dealbreaker' voor de ontwikkeling. En juist voor die subjectieve afweging is vertrouwen in elkaar en de samenwerking van groot belang. Dat kostte in deze botsproef best even tijd.

Door het aangaan van dit proces is de verwachting dat de partijen elkaar in het vervolg (van dit project en bij andere projecten) makkelijker en sneller kunnen vinden. We zullen een routine moeten ontwikkelen, over hoe wij elkaar opzoeken bij dit soort projecten. Daar worden de uiteindelijke plannen beter van. Bovendien voorkomen we daarmee hopelijk lange, moeizame processen achteraf, wanneer het niet zo makkelijk meer is de ontwerpen aan te passen.